

С. 149-152; Левицкий О. Социнианство в Польше и Юго-Западной Руси в XVI и XVII веках. – Київ, 1882; Огієнко І. Новий Завіт в перекладі на українську мову Валентина Негалевського 1581. – Тарнов, 1921.

Петро Крالیук

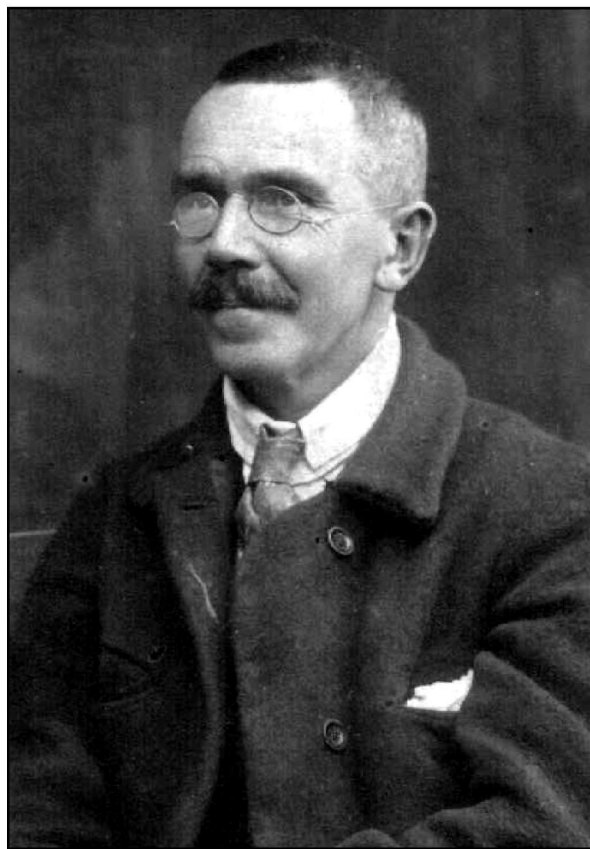
Новицький Йосиф (* 1.01.1878, с. Сермаки Подільської губернії – † 24.11.1964, м. Острог)

Народився в старовинній дворянській сім'ї Новицьких. У 1895 р. сім'я переїхала до Острога. У 1896 р. Н. закінчив Острозьку гімназію, після чого – повний курс Київського комерційного училища П. М. Натансона. На початку 1900-х рр. викладав у міському училищі м. Золотоноші (Полтавської губ.), згодом переїхав до Острога і почав працювати домашнім учителем.

Проте педагогічна діяльність не дуже приваблювала молодого репетитора, його захоплювала історія й археологія. Тому Н. вступає на археологічне відділення Московського археологічного інституту ім. Миколи II, який закінчив у березні 1916 р. зі званням вченого археолога, захистивши дисертацію “Східне питання. Аналіз формул та їх вирішення” і склавши іспити з усіх 30 предметів, які викладалися в інституті, на відмінно.

У 1917 р. Н. повернувся до Острога й очолив музей *Братства ім. князів Острозьких*. 18 червня 1919 р. при Острозькому ревкомі був створений “Тимчасовий повітовий комітет з охорони пам'яток мистецтва і старовини”, очолював який Н. Музей знаходився під опікою комітету. На виділені ревкомом кошти комітет упорядковував музей, робив водозливи, розчищав зали, ремонтував дах, розкопував підвали. Із реквізиційного відділу ревкому в музей були передані книги, картини, гравюри, фарфорові та бронзові речі.

За списком, складеним 19 липня 1919 року, музей отримав 577 експонатів. Комітет, очолений Н., взяв на облік усі архітектурні споруди Острога, яким було більше 100 років, розчищав та упорядковував їх, проводив розкопки курганів, працював у Славутському архіві.

Йосиф Новицький

У вересні 1920 р. в Острог вступили польські війська. У цей час, не порозумівшись із владою, Н. не зміг працювати у музеї в замку. Він створив власний “Региональний руський музей И. В. Новицкого”, який розміщувався в невеликому будиночку біля приміщення Російського благодійного т-ва. У Російському благодійному т-ві Н. часто виступав із лекціями на найрізноманітнішу тематику. У 1920-1930 рр. Н. намагався займатись і археологічними дослідженнями, зокрема розкопував деякі підземні ходи в Острозі, а також кургани в навколишніх селах.

Вивчав документальні джерела, що стосуються історії Острога. Це дало йому змогу написати “Хронологію історії міста Острога та князів Острозьких”. У 1938 р. в “Річнику Волинському” (“Rocznik Wołyński”), який видавав Я. Гоффман, Н. опублікував до того часу невідомий історикам документ “Осідливість міста Острога 1708” (“Osiedłość miasta Ostroga anno 1708”), складений острозьким старостою Яном Вільгельмом Ротаріушем. У 1939 р. в журналі “Ziemia Wołyńska” була опублікована стаття Н. про пошуки й віднайдення могили відомого історика Острога *Станіслава Кардашевича*.

Після вступу радянських військ до Острога у вересні 1939 р. Н. знову почав працювати в музеї. Деякий час викладав у СШ № 1. Коли на початку липня 1941 р. Острог був окупований німецькими військами, Н. призначили острозьким міським головою, оскільки досконало володів німецькою мовою. Однак німецька окупаційна влада звільнила його з цієї посади за те, що він самовільно роздав населенню зерно та борошно з казенних складів. Велика заслуга Н. у врятуванні під час війни цінних речей із *єврейської синагоги*. Після розстрілів євреїв у 1941 р. Н. вивіз із опустошеної синагоги старовинні сувої Тори, світильники, підсвічники та зберіг їх у музеї.

Після звільнення Острога від німецьких окупантів музей відвідувало багато школярів, студентів, офіцерів та солдатів, які поверталися з фронту. У книзі відгуків вони дякували Н. за проведені екскурсії. У 1951 р. Н. був звільнений з роботи за неприхильне ставлення до радянського ладу.

Велика заслуга Н. у врятуванні для Острозького музею двох безцінних творів мистецтва – мармурових скульптур “Мадонна з немовлям” та “Христос на смертному одрі” визначного польського скульптора Т.-О. Соновського. Він не дозволив вивезти за кордон скульптуру Христа у 1947 році. Саме до нього зверталися члени громади римо-

католицького костелу з проханням захистити і зберегти цінні костельні речі перед закриттям храму в 1963 році.

Н. був художньо обдарованою людиною. Грав на різних музичних інструментах, зокрема, на цитрі, малював аквареллю й олійними фарбами, точно визначав монети і печатки, був фахівцем у галузі історії мистецтва і архітектури, музеологом та археологом. Був похований на П’ятницькому кладовищі по вул. Бельмаж. Будинок Н. знесли під час зведення в Острозі адміністративної будівлі.

Статті Новицького Й.: Исторические экскурсии // Воскресное чтение (Варшава). – 1929. – № 39. – 29 сентября. – С. 533; К вопросу о происхождении названия “Польша” // Воскресное чтение (Варшава). – 1929. – № 21 апреля – С. 260; Лжедмитрий I в Дерманском монастыре // Воскресное чтение (Варшава). – 1928. – № 40. – 30 сентября. – С. 607-608; Острожские легенды (К 400-летию юбилея кн. К. I. Острожского) // Воскресное чтение (Варшава). – 1933. – № 42-43. – 15-20 октября; Острожский Богоявленский собор // Воскресное чтение (Варшава). – 1929. – № 30. – 28 июля. – С. 482-483; Церковное древнехранилище // Воскресное чтение (Варшава). – 1929. – № 19. – 17 мая. – С. 308; Церковь св. Троицы в с. Межиричах под Острогом // Воскресное чтение (Варшава). – 1929. – № 15. – 14 апреля. – С. 237.

Інші публікації Новицького Й.: (Музейный листок). История города Острога Вольнской губернии. (Б.м., б.р.). – 4 с. (нenum.); Nowicki J. Odnalezienie grobu historyka Stanisława Kardaszewicza w Ostrogu // Ziemia Wołyńska. – 1939 (28 luty). – № 2; [Nowicki J.] Osiedłość miasta Ostroga anno 1708 // Rocznik Wołyński. – Równe. – 1938. – Т. 7. – S. 179-228.

Література: Бондарчук Я. В. Дослідник Острозького краю // Життя і слово. – 1991. – 8, 12 і 22 жовтня; Її ж. Дослідник острозької старовини // Місто (Острог). – 1996. – 23 серпня; Її ж. Йосиф Новицький // Острозькі просвітники XVI-XX ст. – Острог, 2000. – С. 193-202; Її ж. І. Новицький – засновник Острозького музею // Матеріали І-ІІІ наук.-краєзн. конф. “Остріг на порозі 900-річчя” (1990-1992). – Острог, 1992. – С. 30-32; Ковальський М. Острозькі краєзнавці. Йосип Новицький і Станіслав Кардашевич // Життя і слово. – 1992. – 17 травня.

Ярослава Бондарчук